

Dağıstan'da Geleneksel Bayan Giyimleri

Elmira AMİROVA

Dağıstan Devlet Üniversitesi, Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk ve Fars Filoloji Bölümü, Dağıstan

*Sorumlu Yazar
amirova_z@mail.ru

Özet

Yüzyıllar boyunca yaratılmış ve oluşturulmuş Dağıstan halkının sanatsal mirası çeşitli ve zengindir. Dağıstan halkının geleneksel giyimi - maddi ve manevi kültürün benzersiz fenomenlerden biridir. Örneğin, elbisenin, başörtünün ve bunların şekli ve renklerine göre, ayakkabıların biçimine ve kadın süs eşyalarına göre sadece kadınların etnik üyeliği değil, onların hangi topluma veya köye ait olduğunu belirleyebilir. Derler ki, Dağıstanlıların bütün kültür zenginliği kaybolup sadece bayan geleneksel giyiminden geçmiş dönemlerin estetik kültürünü canlandırabilir. Dağıstan geleneksel bayan elbiseleri XX. yüzyılın başlarına kadar özgün kaldığı için yerel etnik özelliklerin koruma bölgesi diyebiliriz. Dağıstan kadının kapalı yaşamı, soy içi evlilikler, sert gelenek ve görenekler ulusal elbisenin korunmasını etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: kadın kıyafeti, sanat, geleneksel

Abstract

Diverse and rich artistic heritage of the people of Dagestan. It was created and centuries collected. Time has not spared the creation Highlanders, but what survived and come down to us, opens a wonderful image of the people of the creator. Traditional clothing of the peoples of Dagestan - one of the unique phenomena of the material and spiritual culture. Thus, in the way of wearing dresses, scarves, and sometimes by their shape and color, types of shoes, hats and jewelry can often accurately identify not only the ethnicity of women, but to say, from what it is society or the village. If it all disappeared and left only female costume, then it could be restored to a certain degree of aesthetic culture of past eras. Dagestan traditional women's costume was as if the conservation area of local ethnic features and distinctive remained until the beginning of XX century. Woman's closed life, clan marriages, the harsh customs and traditions also affect the preservation of native forms of national dress.

Key Words: woman gown, art, traditional

Bayan Elbise Çeşitleri

Bayan giyimi çeşitli fonksiyonlara bağlı olarak günlük, bayramlık ve matem kıyafetlerine bölünür. Giyimin yaş farkları da vardır: kızlar parlak renkte, kadınlar koyu tonlu, yaşlı kadınlar ise genellikle siyah, kahverengi veya lacivert renklerde elbiseler giyorlardı. Dekore ve biçim tarzında farklı olarak gömlek ve pantolonlar giyimin esas türleriydi.

Genel olarak, Dağıstan geleneksel elbiselerinde tunik biçiminde, ampiyesmanlı, renkli iplik ile işlenmiş veya V şeklinde yakalı gömlekler yaygındı. Bu V- türü gömleklerin en eskisi olarak sayılır. Altına genişleyen uzun yenli veya kolluklu gömlekler de giyilirdi. Yen şeklinden etnik ve bölgesel özelliklerini tanımlayabiliriz.

Aynı tipte üst gömlekler de dikilirdi. Üst gömleğinin iç gömlekten farklı olan detayı yüksek kaliteli olması, renk farklılığı ve dekoratif süslemesidir. Boyun, göğsünün üzerine kesi ve koltukaltındaki eklemeye sıkça diğer bir renkte yapılırdı. Geleneksel giyimde küçük bir dik yakalı gömlek- elbiselere de rastlanır. Elbisenin uzunluğu baldırdan (Balhar¹ bayanların) ayak bileğine veya tabanlarına kadar (Kumuk, Lezgi, Nogay

bayanları) olabilirdi. Pahalı kumaş şeritlerle ve pahalı dantel ile elbise ve gömleklerin altını ve yanları süslenirdi. Meselâ, Lak kızları göğüs tarafını parlak kumaşla dikilmiş, üçcatal şeklindeki, el ile boynu bağlayarak bu süsleme hastalık ve belayı önlemek fonksiyonunu taşırdı.

Kubaçılı² bayanlar nakışla elbiselerini süslerdi. Bayramlık elbiselerinin yenlerine üçgenleri alternatif şeklinde inci ile işlenerek geniş kolluklar dikilirdi. Avar kıyafeti altın veya gümüş iplerle dikilen kolluklar bitkisel motiflerle süslenirdi. Parlak mavi kumaştan yapılmış Dido³ bayanların elbiselerinin eteği parlak kırmızı renkli kumaştan yapılan geniş bant ile zihliyordu. Üst elbise her zaman başörtü ile kaplı olduğu için boyun işlemine fazla önem verilmezdi. Lezgi, Dargi, Tabasaran, Kaytak, Kumuklar günlük olarak uzun gömlekler giyerdiler, Avar bayanları gömlekleri her zaman uzun ve geniş bez kemer ile kuşaklıyordu.

Kumaş kemer farklı şekillerde takılırdı: belde, iki ya da üç kez dolanarak, önde bir düğümle bağlanırdı. Avar bayanlar burulmuş bez parçasını çok kullanırdı. Kemerlerin renkleri

2 Kubaçi – Dargi.

3 Dido – Avarlar.

1 Balhar – Dağıstan'daki Lak köy.

bazı bölgelerde sadece beyaz olurdu, diğer bölgelerde - kırmızı, Botlih⁴ ve komşu köylerin kadınları sadece siyah kemer takardılar. Ando-Dido Avar kadınların kemeri pantolonunun renginde olurdu.

Pantolon patiska, basma, ipek gibi çeşitli kumaşlardan yapılırdı. Günlük pantolon bayramlık pantolondan kumaş kalitesi ile farklıydı. Avar, Dargi, Rutul bayanları pantolonları şeritler, danteller iki veya üç sıralı şeritlerle veya renkli pahalı kumaşla süslerdi. Kazikumuhlu⁵ Lak bayanları kadife, çuha, dimi, satenden yapılmış zengin nakışlı pantolonlar giyerlerdi. Gunib⁶ kadınlar tarafından en çok satın alınan Dağıstan'ın ünlü Kazikumuhlu dikişçi kadınların altın işlemeleriydi.

Dağıstan geleneksel üst beden giyim gömlek üzerine giyilen çeşitli biçimli elbiseler, tunik, arhaluk, cüppelerden oluşur.

En sık rastlanan elbise, katlama elbisesidir. Elbisenin korsajı vücuduna yapıyordu. Elbise önünde kesilmiş birkaç peşli geniş etekten oluşurdu. Elbisenin uzunluğu ayak bileğine veya baldıra kadar olabilirdi. Göğüs tarafında, yırtmaçta fanila görünürdü. Elbise altında Kumuk kızlar genellikle kadife bir çift metal süs eşyaları ile pahalı kumaşlardan yapılmış plastron şeklinde, özel bir önlük giyerlerdi. Bu elbiseler çok güzeldi.

Üst beden giyim türlerinden en yaygın "poluşa" adlı 6-8 metrelik, özellikle yün, pamuk, farklı renk ve doku ipek kumaşlardan elbisedir. Korsaj salıncak elbise gibi, astar üzerine biçilirdi. Çeşitli bezlerden oluşan eteğin uzun olması gerekirdi. «Poluşa»nın yenleri düz ve manşetliydi. Göğüs tarafı üçgen veya uzamış oval şeklinde bir gümüş düğmesiyle düğümlenirdi. Kumuk, Azeri, Dağlı Yahudi Derbent kadınlarının tipik bir elbise türüydü; Tabasaran, Lezgi milletlerinde "poluşa" seyrek raslanır; Lak, Dargi, Avar kadınlar ise "poluşayı" giymezlerdi.

Kafkasya, Volga, Urallar ve Yakın Doğu halklarının orijinal elbiselerinden biri de kısa 'arhaluk' kaftanı. İkamet ettikleri yere göre Dağıstan kadınların çeşitli arhaluk türleri vardı: Avar bayanlar 'arhaluk'un ön detaylarını beşmet tarzında biçiyordu; Rutullar bel çizgisini ayırıp altına dar etek yapraklar eklerdi; Tsudaharlar⁷ 'arhaluk'un alt parçasını hafifçe uyluğu kapayan çok geniş ve gür küçük kırımlarla toplayarak küçük bir dik yaka ile bağlardılar. Ele daraltılan yen ve göğüsten bele kadar uzanan tutturmalıklar her hangi Dağıstan milletleri için geleneksel giyiminin ortak detaylarıdır... Bazı milletlerde 'arhaluk'u kapitone veya yünden yapılan elbise üzerine giyiyordu.

Ön tarafta eklemeye "Kabalay" adlı zarif elbise Kumuk bayanların geleneksel giyimidir. Elbisenin birkaç özelliklerin vardı. "Kabalay" elbise 7-9 metrelik yoğun bir ipekten, yün ya da kadife gibi pahalı kumaşlardan dikilerek çok güzel ve gösterişlidir. Bu elbisenin ayırıcı özelliği 25-50 santimetrik bir eklemedir. Ekleme, etekten bele kadar dikilerek, korsajda üst parçası bazen bir tarafa bağlanır veya bağlanmazdı. Dik yaka arkadan düğümlenirdi. Dar korse ve gür etek endamı ince ve zarif gösteriyordu. Ekleme ve elbisenin kumaşı ve rengi genel olarak aynı olduğu halde, bazen ekleme başka kumaştan da yapıldığında iki elbise gibi gelirdi. Göğüsteki kesik oval

veya üçgen şeklinde ve çok derin yapılırdı: bele kadar gümüş çift tutturmalıklı iliklenirdi. 'Kabalay'ın diğer özelliği dar ve bileğin başında birçok küçük düğmelerle iliklenen ve geniş, uzun sadece üst tarafında dikilen ikili yenlerdir. Üst yenlerin uzunluğu bazen eteğe ama daha sık dize kadar olabilirdi. Böyle yenli elbise gibi bayramlık kıyafeti olarak da giyilirdi.

Geleneksel bayan elbiselerin çoğu kullanılmaz olurken meydana Dargi ve Dağıstan'ın çoğu bölgelerinde yaşayan yaşlı kadınların giydiği robalı entari günlük elbiseler çıkıyor.

Bayan elbisenin en ilginç detaylarından biri paraların, plakların, pendatiflerin iliklendirdiği önlüklerdir. Eski inançlara göre kadının göğsünde ve karnında 'berekat' yığıldığı için önlük soğuktan, kötü ruhlardan ve nazardan korumalıydı. Düşündüğümüze göre önlük.

Üstlük

Dağ bölgelerde yaşayan birçok milletlerin üstlüğü koyun postundan yapılan kürküdür. Kürk –harmanilerin çok eski bir tarihi vardır. Genellikle kürkün yapımına yaklaşık beşte veya on koyu postu gerekirdi. Beyaz koyu postları kullanılarak yaka ve kenarı yüksek kaliteli siyah kürkünden yapılırdı. Kürk düğünün gardırobunda önemli bir yer tutar. Yazın bile güveyin evine gelinin omuzlarına kürk atılırdı. Dağlılar genel olarak yalan yenli, tabanlarına kadar uzunluğunda, serbest biçimli, trapez şeklinde kürkler giyerlerdi. Farklı olan Lak kızların dizlere kadar uzunluğundaki kürkleri.

Ev, tarla, bahçe işlerde giyilen yensiz ceketler de Dağıstan'da da yaygındı. Güney Dağıstan, Andi ve Avar bölgelerinde yensiz ceket üstlüğü geleneksel türüdür. Yensiz ceketler Nogay bayanların elbise kompleksinin ayrılmaz bir unsurudur. İgali⁸ ve Mehelta⁹ köylerinde kısa ve göğse yapılan, gümüş paralar ile şeritlenen yensiz ceketler gelinlik elbisesi olarak giyilirdi.

Başörtüler

Dağıstan halklarının geleneksel kültüründe kadınların saflık, sadakat, ahlak değerlerini yansıtan unsur başörtüdür. Genç bayanlar başörtünün altından sadece lüle ve kâkülü çıkarabiliydiler. Kumuk ve Dargi kızları örtülen saçlarını göğsüne sarkıyordular. Eski adetlere dayanarak bazı milletler nikâh gecesinden veya çocuk doğmasından sonra alın ve şakaklardaki saçları bırakarak saç dibinden kestirilirdi. Kadın başörtüler özgünlük ve şekillerin çok çeşitliliği ile farklı olmuş. Dağıstanlı bayanların geleneksel başörtülerinin türleri bilgin ve gezginlerin dikkatini çeker. Dağıstan kadınların en yaygın başörtüsü – "çohto"dur. Çohto iki de ucundan dikilmemiş bir bone türüdür. Çohtoyu giyerken ilk önce saçlarını örterek çohtonun üst ucunu alınına çekiyordu. Saçlar örtüldükten sonra kurdeleler ensede sıkıca bağlanırdı. Çohtonun üst parçası başa sıkı sıkı yapışır, alt parçası saç örgülerle birlikte sırtına düşerdi. Çohto ipek, basma, saten, emprime, yün gibi, bayramlık ve düğünlük çohtolar altın, ipek ve sırma çeşitli kumaşlardan dikilirdi. Birçok kadınlarının çohto tipik özelliği de kare veya üçgen şeklindeki zarif dikişlerdir.

Dido kızların "kaz" adlı başörtüsü de dikkati çeker. 140-170 uzunluğunda ve 120-130 cm genişliğinde üst parçası büzgünlü, gümüş süsler dizileriyle, şakaklarda ise büyük salkım küpeleri dikilmiş bir keten. Genellikle böyle başörtü kırmızı kumaştan dikilirdi. Bazı dağlı bölgelerinde "dumça"

8 İgali – Avar köy.

9 Mehelta – Avar köy.

4 Botlih – Avar köy.

5 Kazikumuh – Lak köyü.

6 Gunib – Avar köyü.

7 Tsudahar – Dargi köyü.

adlı şapka yaygınlaşmıştı. Zarif şapka baştan başa gümüş süsleriyle dikilmişti. Çenenin altında dumça iliklenir veya düğmelenirdi. Üstüne mutlaka şal örtülürdü.

Dağıstan'da "bork" adlı, üst parçası kumaştan yapılan kürk şapkayı yalnız Nogay bayanları giyerdi. Biçimi yarıküresel olan 'bork' XIX yüzyılın sonunda evli kadınlar, Karanogay'da¹⁰ ise düzenli olarak yaz mevsiminde bile giyilirdi. Üzerine büyük beyaz başörtü örtülürdü. Dağıstan kadınların geleneksel kültüründe başörtü milli giyimin ayrılmaz bir parçasıdır. Kareli başörtüleri çohtonun (alt başörtüsü) üzerine örtülürdü. Başörtü giymenin birkaç tarzı olarak, en yaygını – "dağlıca" adlandırılan tarzıdır. Diagonal biçiminde katlanarak başına örtülür, bir ucu arkasına diğer ucu da önüne atılırdı. Bu günlerde de Dağıstan bayanların birçoğu Müslüman olmasından dolayı başörtüler giymektedirler.

Kare başörtüler Dağıstan'da çok yaygındır. Azerbaycan'dan ithal edilen "gülmelli" adlı ipek başörtüler şimdi de rağbet görmektedir. Kare başörtülerinden başka ince kumaştan yapılmış üçgen şekilli başörtüler de meşhurdur. Tül ve gipürden yapılan, kumaşın tarafları dantel ile dikilen başörtüler değerlidir.

"Tastar" adlı sadece tek örme şişiyile dikilen hafif başörtüler Kumuk bayanların geleneksel giyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Tatarlar beyaz, siyah veya kremalı ince ipek ipten dikilirdi. Dargilerin 'kaz' başörtülerine saheserler adı verilmiştir. Bu günlerde kazları Kubaçili bayanlar giyerler. Kazın bir ucu sırma kumaştan ve altın, gümüş iplerle dikilmiş uzun saçaklarla süslenirdi. Kumaşın bütün tarafları 'tabil dikiş' tekniğe, çiçeklerle satranç tarzında süslenmiş.

Ayakkabı

Eskiden Dağıstan'da erkekler ve kadınlar kendileri yaptığı rengârenk desenli, yün çizmeler giyerlermiş. Çizmelerin ucu keskin ve yukarıya kıvrıktı. Genç kadınların çizmeleri ek olarak boncuk taneleri ve düğmeler ile süslenirdi. Dağıstan kadınların ayakkabıları birkaç türden oluşmasına rağmen, genel olarak ayağın uzunluğunda dikişli yumuşak deriden, maroken, kadife, sırma kumaştan oluşurdu. Sarı marokenden dikilmiş, altın veya gümüş ipele işlenen küçük deri parçaları aplikasyonları ile süslenen "Gubdenki" adlı ayakkabılar en güzel geleneksel ayakkabıların bir türü olarak sayılır.

Dağlı bölgelerde iskarpin biçiminde ayakkabı biliniyor. Sarı veya kırmızı marokenden kesin burunlu, iki sırada veya tüm gümüş, sırma gümüş ve altın ipele işlenen tabansız "meçilar" adlı iskarpinler XIX. yüzyılın 60. yıllarında genç Kumuk bayanlarına aittir.

Bayramlık, Düğünlük ve Yas Elbisesi

Dağıstan düğünü – törenli ve zengin süslenen başörtüler ile kızların bayramlık kıyafetleri; tatlılar asılmış ağaçlar; armağanlarla tepşiler; güveyin evine gelini refakat eden hüznü bir şarkı.

Bezemeli düğünlük esvap Dağıstan geleneksel kıyafetinin bütün ihtişamını yansıtır. Kumaş sadece kalite ve renkte değil giyinen kıyafetin sayısı ile farklıydı. Bazen gelin iki üç elbise giyiyor, çohto üzerine birkaç şal örtüyor ve çok pahalı süslemeler takıyordu. Eskiden kıyafetin ve süslemelerin sayısı gelinin ve güveyin varlıklı oluşunu gösteriyordu.

Kumuk bayanların düğünlüğü genellikle geniş ipek pantolondan, uzun ipek bel kesen gömlekten, sık kumaşlı geri 10 Karanogay – Nogay köy.

atılan yenlerden, yün çohtodan, ipek şaldan, kırmızı maroken ayakkabılardan oluşurdu. Bazen üstüne kürk atılırdı.

Dargi bayanın düğünlüğü ipek gömlek-elbiseden, rengârenk basmalı geniş siyah şerit ile dikilmiş uzun pantolondan, ipek başörtüden (Kubaçili kızların başörtüsünün bir ucunda pervaz, altın ipekle işlenen patiskadan oluşurdu), zengin işlemeli alın kısmı ile çohto ve siyah maroken ayakkabı veya kuzu derili çizmelerden oluşurdu.

Rugucalı¹¹ Avar düğünlüğü gümüş veya altın sırması işleme ile süslenen renkli deri çizmelerden oluşurdu. Çizmeler yerine renkli kordonla dikilmiş altın kadifeli, yoğun deri altında ayakkabı olabiliyordu. Siyah veya parlak ipekli pantolon (zengin bayanlar kadifeli pantolon tercih ederdi) giyerlerdi. Pantolonun aşağı kısmı işleme ve şeritle süslenirdi. Geniş uzun ipek gömlek uylukta pantolona sokulurdu. Konstrüksiyon yapımında en girift olan "marğal" adlı başörtüsüdür. Genellikle kırmızı dikdörtgen parçadan oluşan margal, alın kısmında ufak inci üçgenle süslenir. Arasındaki boşluk ufak plaka zincirlere asılır, pandatif çingraklar ve başka gümüşle işlenen süslemelerle doldurulur. Bu işlemeli parça çohtonun alın ve tepe kısımlarını kaplar, şakaklardaki pandatifler, göğüs madalyon ile bağlanır. Gelinin yüzü koyu kumaşla örtülür. Bunun üzerine üçgen şeklinde desenli büyük ipek şal örtülür.

Andili¹² gelinin omuzlarına yazın mevsimi bile düğünlüğünün üzerine yalan yenli uzun kürk atılırdı.

Tledel ve Tledetl¹³ köylü Avar kızlar düğün töreni için renkli yün iplerden dikilmiş yukarıya kıvrık burnu ile özel bir çoraplar giyerdiler. Bu çorapları bayanlara sadece iki kez giydirdi: düğün ve vefat günlerinde.

Dağıstan halkların düğünlük renkleri farklıdır. Kubaçili gelin düğünün birinci gününde mutlaka koyu kırmızı gömlek-elbise giyerdi. İkinci gün gelinliğini parlak bir renkli elbiseye değiştirdi.

Tsugni¹⁴ köyünden Dargi gelin güveyin evine pamuklu bir gömlek giyerek (günlük gömleği siyah kumaşlıydı) ve beyaz pamuklu şalla örtülerek giderdi. Nikâh gecesinden sonra düğünlüğü parlak ipek veya siyah kıyafetine değiştirdi.

Lak gelinin (Vihli köyü) parlak elbisesinin ve başörtüsünün üzerine endamını kaplayan 6-6,5 metre uzunluğunda beyaz pamuklu bir şal örtülürdü. Kumuk gelinleri de başını beyaz şal ile örterdi.

Kadın bayramlık kıyafetinde önemli bir aksesuar süs eşyaları idi. Süs eşyaları (gümüş veya yaldızlanmış) maden tokalı kemer, yüzük, küpe, bilezik, mercan ve renkli değerli taşlardan kolye, zincirler ve başka pek çok çeşitli tıslımlardan oluşurdu. Dağ etekleri ve dağ bölgelerinde bazen gömlek - elbise ve başörtü gümüş para zincir ve boncuk taneleriyle süslenirdi.

Balharlı gelinin düğünlük elbisesi önde omuzlardan eteğe kadar çeşitli gümüş para, pandatif, masiv plaklar, renkli cam veya değerli taşlardan yapılmış süs eşyaları, zincir masiv yüzük, küçük boru, güğüm ve zilleri süslenirdi. Bütün bunların belirli sırayla dikilmesi gerekti: genellikle göğsün altında büyük madalyon veya nişan plağı sonra küçük plaklar asılırdı, böylece, düzenli bir eksen oluşurdu. Bu desene dikkatle baktığında çiçekler, meyveler, ağaçlar belirlenirdi

11 Ruguca – Avar köy.

12 Andi – Avar köy.

13 Tledel ve Tledetl – Avar köy.

14 Tsugni – Dargi köy.

Harabukli¹⁵ düğünlük kıyafetinin ön tarafı 7-8 kilo ağırlığında gümüş para ile süslenirdi.

Avar, Dargi, Lezgi, Ağul, Tabasaran gibi birçok dağ bölgelerinde gümüş para, plak, zincirlerle süslenen göğüslük giyerlerdi. Genel olarak, bayramlık elbiseler anneden kızına miras kalırdı.

Geleneksel Bayan Elbisesinde Süslemeler

Bezeme tarihi boyunca Dağıstan giyiminde önemli detaylarından biridir. Bezeme giyimde tamamlama ve süslenme fonksiyonuyla birlikte, semantik fonksiyonu da taşıyordu. Tıslım rolü en önemliydi. Bezemelerin sembolik anlamı çeşitli tarihi dönemlerde oluşturulmuş toplumun dünya görüşü ve gelenekler ile bağlıdır.

Sanat mükemmelliğine ve teknik yapımına göre en tanınmış olan Kubaçi ve Kazikumuh köylerinde yapılan mamullerdir. Genel olarak bu mamuller gümüş, yıldız ve altından yapılan süslemelerden ibarettir.

Mücevheratlar hariç Dağıstan halkının çoğu, bilhassa yüksek dağlı bölgelerde süsleme için gümüş parası kullanıyordu. Gümüş parasına delik lehimler, kıyafete veya başörtüye dikerdi; bazen gerdanlık yaparak değişik birleşmelerle bağa diziyorlardı. Küçük gümüş paradan düğme ve tutturmalık yapıyorlardı.

Başörtü süslemeleri en çeşitli olduğunu söyleyebiliriz. Başörtü süslemeleri genel olarak chohtoyu veya başörtünün üzerini kaplardı. Büyük yuvarlak plak veya halkalar, chohtonun şakak bezemeleri simetrik şekilde yerleştirilirdi. Sık sık tepe parçadan halkalara ve onlardan aşağıya çeneyi dönüp zincir veya kumaş kurdele sarkılırdı. Gıdatlı ve Kelep bölgelerinde Avar kadınlar alın ve tepe parçalarını kaplayan "tayal" bezemesini özgün bir şekilde giyiyorlardı. Bezeme bitkisel desen, kuşlar ve atlar motiflerden oluşurdu. Figürleri ve levhayı ek olarak gravürle süslerdi. Bütün detaylar chohtonun temel kumaşına dikilirdi.

Bazı başörtülerin pratik görevleri de varmış. Ucunda bulunmuş olan pandatifler başörtünün baştan kaymamasını destekliyordu. Dağıstanlı kadınlar çeşitli küpeleri takardı, en yaygın türü pandatifle küpeleri idi. Genellikle gümüş küpeler takılırdı, zengin kadınlar ise Türkiye, Rusya hatta Avrupa'dan getirilmiş altın nazik tekari işlemeli küpeler takardı.

Dağıstan kadınların göğüs bezemeleri türlü türlü mercanlı, boncuklu, gümüş paralı gerdanlıklar, çeşitli biçim madalyonlar, büyük plaklı kolye, gümüş para ve birkaç sıralardan oluşan pandatiflerden oluşur. Bazen bezeme ağır oluyordu ki göğsü kaplayarak ve bele kadar uzanıyordu. Telkari savat gravür kakma teknikle yapılan çok detaylardan oluşurdu. Zıbın elbise veya kaftan zorunlu olarak maden toka ile tutturmalıktan ibaretti. Halkalar veya menteşelerle birbirine bağlanan levhalardan oluşan gümüş kemerler değerli sayılırdı. Bu günlerde de değerli taşlarla veya renkli camlarla kakılmış tokalar rastlanır.

Genç kadınlar gümüş levhadan dövülmüş, gravür, taşlardan eklemeler, kaplama telkari ile süslenmiş masif ve burmalı bilezikler takardı.

Matem elbisesi genel olarak süslemeler hariç olmak üzere siyah veya koyu renklerde olurdu. Yakın akrabalar (karı, kız kardeş) siyah başörtü, elbise ve şal giyerdiler. Fakat bazı Kumukların matem elbisesi beyazdı. Dağıstan'ın

15 Harabuk – Tabasaran köy.

dağ bölgelerinde elbise üzerine yazın bile çıkarılmayan kürk giyilirdi. Bu kürk 2-3 yıl sonra otorite bir akraba tarafından çıkarılırdı. Matem elbiseyi definden hemen veya 5 gün sonra giymeye başlardı. XX. yüzyılın başında bazı Kumuk köylerde bayanlar matem elbise olarak baş ve eller için deliklerle çuval yedi gün giydiği de bellidir. XIX. yüzyılın sonunda eski bir âdetin kalıntısı da yaşatılmıştı: genç bayan saç örgülerini keserek ellerine bağışlardı. Başörtüyle saçlarını saklardı: matem günleri boyunca dışarı çıkmazdı.

KAYNAKÇA

- [1] Kaziyev Şapi, Karpeyev İgor' (2003), Povsednevnaya jizn' Gortsev Severnogo Kavkaza v. 19 v. *Molodaya gvardiya*, Moskva.
- [2] R. Gacihanova (2010), Dagestanskiy kostüm. *Epoşa*, Mahaçkala.
- [3] S. Ş. Gacıyeva (1981), Odejda narodov Dagestana M. *Nauka*.
- [4] Gacıyeva S. Ş. (1960), Material'naya kul'tura kumıkov 19-20 vv. – Mahaçkala.
- [5] G. A. Sergeyeva (1976), Odecıa narodov Dagestana i Çeçni (Po materialam Gosudarstvennogo İstoriçeskogo muzeya) // KES. – Vıp. VI. – M., S. 155-187.
- [6] A.G. Bulatova, S.Ş. Gacıyeva, G. A. Sergeyeva (2001), Odejda narodov Dagestana: İstoriiko- etnografiçeskiy atlas. – Puşino.
- [7] E. N. Studenetskaya (1989), Odejda narodov Severnogo Kavkaza XVIII-XX vv.
- [8] O. A. Suhareva (1979), Opıt analiza pokroyeva traditsionnoy «tunikoobraznoy» sredneaziatskoy odejd' v plane ih istorii i evolyutsii // Kostüm narodov Sredney Azii: İstoriiko-etnografiçeskiye oçerki, S. 77-103; Moskva.